

MEER EN MEER PUIN

Nancy en Nelle bleven trouwe vriendinnen. Marie Borgers kwam ook dikwijls, maar was altijd gejaagd... Meer dan een jaar reeds verbleven haar vader en zuster in Engeland. Nog altijd konden ze geen paspoort verwerven voor Vlaanderen en zoo hield men hen in ballingschap. Marie dacht er over tot hen te gaan, maar Borgers schreef steeds maar ginder te blijven, daar hij altijd hoop hield te kunnen komen. En zoo verliepen de maanden. Walter Bonte verscheen af en toe eens voor een haastig bezoek, doch vermeed over de taal te spreken. Hij had nu geschreven, dat hij weldra voor langer zou komen, en Nancy begreep wel waarom... Het offensief was nalkend... 't Bloed zou weer stroomen... en Bonte moest als in een theater, maar van verder toch, het gruwelijk schouwspel gade slaan. Zij zag eigenlijk tegen het bezoek op... En och, waarom, als het een scheiding worden moest, dan maar hoe eer hoe beter... Ze had nu in De Panne boeken kunnen leenen over haar gewest, over dit oord, hetwelk onderging in vuur en puin... het geliefde Veurne-Ambacht en de streek van Oostende en Brugge. En met Nelle las ze die geschiedenissen, eerbiedig

als een Evangelie... en 't was haar of ze de stem van haar dierbaren vader, den oudheidkundige, nog hoorde... Moeder leefde op haar eigen, droomde en mijmerde gansche dagen en geleek een heel, heel oud menschje. Wantje Zoetewei daarentegen kon naar het voorlezen aandachtig zittend luisteren en er nu en dan uit eigen schat van folklore wat bijvoegen, en 't was of de drie over een stervende spraken, met alle liefde, welke dan uit 't harte welt... En lag ze niet te sterven, hun streek, waarin 't harte gevezelid was, hun eigen wereldje...

— En dat die Wallen en Franschtate-raars hier zoo den baas spelen, en u met een Franschen vloek dit verbieden en dat..., zei Wantje op een avond. Wij Vlamingen, hebben ons veel te lange door de Wallen laten paloeteren, ik begin het nu ook te verstaan. 't Is lijk in de vertellinge van den gaai en den hane... De gaai en den hane waren een keer op wandel en ze kregen honger van de versche lucht en zagen daar een handvol koren liggen. Zij aan 't pekken en aan 't kiezen en aan 't slikken. Maar als 't half op was, zegt den hane tegen de gaai : « 'k Moete bekennen, dat gij een felle vlieger zijt, maar 'k zou 't algelijk

nog wel riskeeren van tegen je te kampen. « G'en doet toch zeker », zei de gaai. « 'k Doe » zei den hane. « Om al dat eten, dat er hier nog ligt », zei de gaai. « 't Is u gedaan », zei den hane. « Asa, een twee, drie... » En den hane sloeg zijn vlerken, dat 't kletterde en schouwwe gaf. Ja, maar de gaai was al vooren en weg en vloog een half uur verre en zonder omme kijken. Binst dien tijd at den hane alles op, tot het laatste graantje. En, vervolgde Wantje, den hane is de Walle, en de gaai is de Vlaming.

De Vlamingen lieten hun gezeggen, dat ze kloek zijn en werken kosten, en deden het, en de Walle stekte het graan op. En 't is nog alzoo. De Waalsche hane slaat zijn vlerken dat 't klettert en schouwwe geeft. 't Is van die chere Belgique alhier en de petite patrie aldaar, van brave en courageux, en hij kraait tegen den Boche, maar hij laat den gaai vechten en zegt, dat niemand 't beter kan en binst pekt hij 't graan op in de veilige of toch goede postjes, de anderen niet te na gesproken. Maar de anderen zijn gemakkelijk te tellen. En doet die vertellinge maar eens aan uw gazettekladder van Havere, als hij weer komt... Of 'k ga ik ze zelve doen, als hij mij aanspreekt in een soorte van Walle-Vlaamsch, percies of hij geen ander meer kan, maar ja, dat is nu mode geworden, hé?

Ja, Wantje werd ook al verbitterd en lachend waarschuwde Nancy haar voor de Veiligheid.

— De soldaten spreken van de vuiligheid, bromde de oude. Toe lees liever uit uwen boek, van onze parochie's, dat doet deugd aan 't herte. 't Is maar nu, dat je voelt, hoe geerne dat je 't al ziet en hoe je 'n harte brandt, nu ze 't al in gruizellementen schieten.

En zoo vonden ze geschiedkundige bijzonderheden over de omgeving...

Aldus boeide hun een beschrijving van Kaaskerke; hoe dikwijls was Nancy er heen gewandeld...

Kaaskerke... Och, 't was maar een klein groepje, 't kerkje van Sint-Berthelmeeuws met een tiental huizen er rond: het bedehuis, met zijn altijd wikkeldende houten naalde, als 't luidt, met zijn grooten, gekruisten God, al buiten, geheel gedoken bij Zomertijd in 't groen en in de bloemen; met zijn honderden

en honderden vogels, die te Meie overal nest maakten en metsten en plaasterden, in den toren, bezijds de klok, onder de euzies van de beuk, op en onder de kap van den Calvarieberg, ja — en zoo stil was het Kaaskerke — tot boven de aanpalende slaapstêe van den pastor toe. We hoorden reeds vroeger welk een eigenaardige grensbakening de gemeenten hier hadden: zoo vertelde men nog, hoe eertijds de maarte van Stuivenkerke's pastor jaarlijks haar Paschen moest houden te Kaaskerke, en in sterfgeval daar begraven werd, omdat de pastorie van Stuiwetje in een bewaalde motte vooraan op Kaaskerke stond, op vijf en twintig schreden van Stuivekens, hetgeen met 't bouwen van een nieuw pastoreel huis veranderde.

In 1750 trof de donder de kerk van Kaaskerke...

't Was om twee uur in den nacht... Te Dixmuiden klepte men alarm. Maar de Kaaskerkenaaars sliepen als rozen. Ze woonden trouwens verspreid op de hoeven. En als 't ochtend werd, stonden er maar zeven menschen te blusschen en 't waren dan nog Dixmuidenaars.

't Was daar toen een ongezonde streek, want men leest, dat Kaaskerke's pastor Bernaert Du Bois er met de koortsen van 't gewest op 40 jaar stierf. Neen voor vreemden had Kaaskerke weinig aantrekkelijks geboden. Vijftig jaar geleden vond men er een aanzienlijke verzameling van oude schilderijen, ter hofstede van vrouwe Anna-Theresia Opsomer, weduwe van burgemeester Pieter Jakob Troost. De kerk prijkte met een prachtig altaar uit 1600. Doch 't dorpje boeide den West-Vlaming om zijn ligging, zijn eigen plaats in gansch die streek... En nu was 't al zoo goed als verdwenen en nestelden soldaten met kanonnen in 't puin. De weg er heen was een loopgraaf geworden, bediend door Decauvillespoor.

Men vond in het boek ook een stuk over Adinkerke.

« Carolus Alexander, enz. doen te weten dat op het vertoog Ons gedaan, hoe dat de inwoonders van het nieuw gebuchte, gezeid de Kercke Panne, gelegen in de duinen, op de grenzen van de prochie van Adinkerke, tot geene prochie en behooren, en aldus onvoorzien zijn van eenen zielbestierder of Pastor. Wij hebben goed gevonden de gezeide inwoonders voor zoo veel het geestelijk aangaat, bij provisie, te vereenigen met de prochie van Adinkerke, gevende den Heer Pastor of Deser-

visor van alldar, de zorge der zielen van het gezeide gehucht, en volle macht om t'hunnen opzichte te verrichten al de functien, die het herderlijk ambt eigen zijn, bevelende den actueelen Heer Deservitor hieraf kennis te geven, daar, en alzoo het behoort.

Aldus gedaan te Iper, dezen 28 Februari 1789.
(Geteekend) Carol, Bisschop van Iper. »

Toen was De Panne dus een gehuchtje van eenige visschers... En nu! Als men zoo iets reeds als dokument bewaarde, wat zou men dan al niet uit 1914-1918 over die plaatsjes aan te teekenen hebben? Vroeger heette Adinkerke Odinkerke en men beweerde, dat men hier in den heidenschen tijd Odin diende, die er in de duinen een later gevonden steenen offertafel bezat. Zeker is het, dat men daar belangrijke opgravingen deed. Het was hier een zeer oud land. 't Heidendom verdween, maar veel gebutiken werden eenvoudig gekerstend, en daarvan las men in een der werken nog een bewijs.

Te Adinkerke diende men Sinte-Cornelis. Tot in 1743 bestond en een eigenaardig gebruik. Men roept den heilige aan tegen vallende ziekte. In de kerk bevond zich een groote weegschaal. Aan de eene zijde plaatste men een kind, dat aan die kwaal leed, en de ouders moesten in de andere schaal kiekens, vlas of tarwe leggen, tot er evenwicht was. De pastoor liet dan het kind gaan, maar behield het offer...

De bisschop van Ieperen schafte dit in 1743 af, als zijnde « dit gebruik abusief en pure superstitie ».

Maar nog offert men, al is het zonder weegschaal, en dit geschiedt ook elders, te St-Cornelis Hoorebeke, Machelen, Snaaskerke, enz.

Adinkerke zoo aan de grens van twee landen, heeft oneindig veel te lijden gehad. In 1646 kwamen er 8000 Duitschers, onder het bevel van graaf Lamboy, en ze waren zulke geweldige roovers, dat men nog lang daarna nietsdeugen lamboyers noemde.

Na hen verschenen de Franschen met den hertog van Enghien en zij deden al niet beter. In 1652 stond er van de kerk weinig meer dan eenige muren. Ze werd hersteld. In 1657 had men hier de Ieren onder den hertog van York en ze braken het bedehuis geheel af. Er bleef geen enkele inwoner meer te Adinkerke.

Daarna belleefde men den roenigen Franschen tijd.

In 1802 stond er van het bedehuis luttel meer dan de toren, plat van boven en gespaard, omdat men er vuur op kon maken en zoo aan de wapenbenden seinen geven.

In 1802, op Sinksen, deed men na den Franschen tijd weer dienst in het puin, in het Corneliskoor, dat men eenigszins had kunnen dekken. De kerkschat was verdwenen, uitgenomen, naar men zegt, een relikwie van de H. Barbara, voor wie de zeevaarders, eer ze de groote reis aanvingen, een mis lieten lezen. Men diende haar immers tegen een plotselingen dood, en zij is bovendien de patrones van allen die met poer omgaan, dus nu van gansch ons leger. Dat kwam omdat haar vader, die Barbara vervolgde, ginder verre in Nicodemië, door den bliksem neergeveld werd. In de kerk van Wervik zag men haar dan ook, voor den oorlog, met kanonnen aan haar voeten. De kerk werd traag herbouwd en was pas voltooid in 1856. In 1869 hing men drie stalen klokken in den toren; men had ze te Bochum laten vervaardigen.

Deze streek heette eertijds het land van Oye, van Ode, ledige, onbebouwde landstreek (ook in Odellhem of Oedellhem, in Odlegghem, Ooigem, in Sint-Joost-ten-Ode, enz.) Adinkerke of zooals de menschen nog zeggen Ooienkerke, zou dus beteekenen kerk in 't bloote.

Tot aan de 15^e eeuw was Adinkerke's bedehuis een der schoonste van de kuststreek, met een zwaren, vierkanten toren in 't midden. Dat alles is verdwenen behalve den toren en de kruisbeuk.

De toren schijnt in 't Romaansche tijdvak, de 12^e eeuw begonnen en in 't Gotische voltooid.

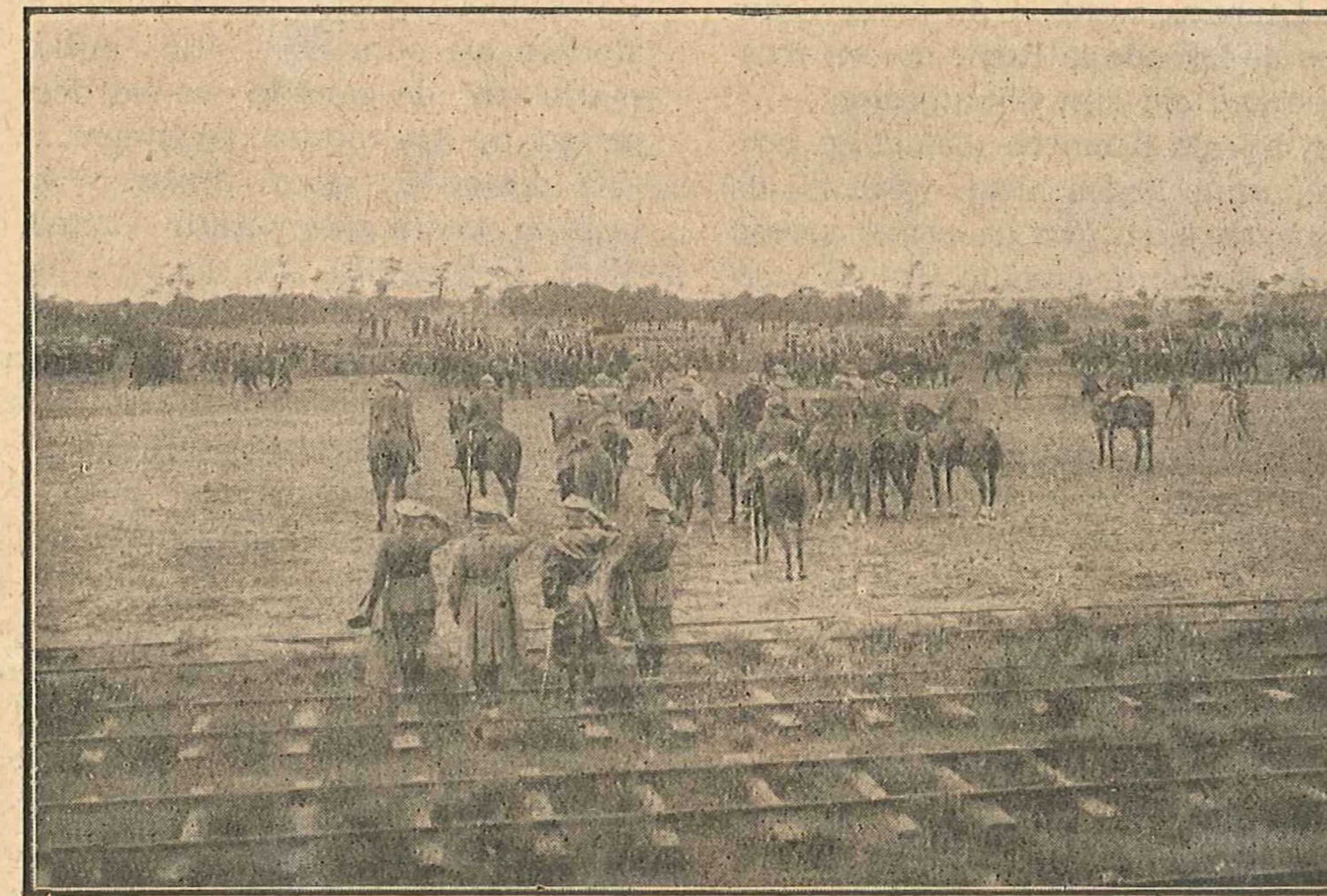
In plaats van het peperbusje, dat hem nu kiroont, zou daar de bekende, Veurn-Ambachtsche naald moeten rijzen. Maar zou 1914-1918 den toren dan gespaard hebben?

Het bijgeloof was nog, niet uitgestorven... Nancy herinnerde zich nog, hoe ze eens met haar vader zaliger naar Slype ging, het dorp, dat we vroeger reeds beschreven en aan de andere zijde der linie lag. Ze hadden er 't Tempelhof bezocht, een hoeve nu, vroeger het verblijf der Tempeliers en na hun afschaffing, van de ridders van het order van Sint-Jan van Maltha. De schuur thans was de voormalige bidplaats of het

oratorium. De boer vertelde, dat er in 1830 nog een toren bij deze bidplaats stond, maar daar men over dien toren allerlei spookstories verhaalde, werd hij afgebroken. Zoo beweerde men ook, dat er elken nacht om 12 uur een groote witte hond uit den toren sprong, die geheel den nacht rond het Tempelhof liep, blaffend als met een menschenstem. Men had daardoor moeite, om de hofstede te verhuuren, doch, eens de toren afgebroken, beterde het. Zoo verdween -om dom bijgeloof een der oudste monumenten van de streek.

Op de hoeve zag men ook een poort, met het wapen der Commandeurs van Slype, doch dit was met kalk overstreken. Dan was daar de geschiedenis van

eerste bekende pastors waren meestal Walen of Franschmans. Een van hen stelde eens zijn koster af, om zijn schoonbroeder tot dat ambt te benoemen. Den volgenden Zondag ging de Commandeur naar de Vespers en na den dienst ontsloeg hij dien pastor en benoemde den ouden koster weer. Van 1577 tot 1600 was er geen herder te Slype; alles lag door de godsdienstberoerten, en de strooperlijen van 't Oostendisch garnizoen overhoop. Trouwens was het dorp zoo goed als ontvolkt. Van 1602 tot 1603 vestigden er zich weer de eerste parochianen, vluchtelingen uit 't belegerde Oostende, en in 1604 stelde men een pater als pastor aan, Fransiscus Galile. De Commandeurs zonden de pastors

De Bereden Jagers

de onderaardsche gang; men beweerde, dat zij naar den Tempelierstoren van Nieuwpoort liep, en wij vernamen reeds hoe die legende den veldwachter van Slype heel wat last en gevaar bezorgde. Een vroegere boer verzekerde, dat er zulk een gang was naar de parochiekerk, maar hij het niet durfde wagen er door te gaan, « uit vreeze, dat er daar venijnige dieren ofte andere ongenoeglijkheden zouden in te vinden zijn ». Die Commandeurs waren de oversten van 't order van Maltha, en zij stelden de pastors aan van Slype, Leffinge, Mannekensvere en Wilskerke. De

soms na drie weken of eenige maanden dienst weer weg.

Op 8 Maart 1822 viel de bliksem op den toren; deze brandde af, alsook het koor en 't oostelijk deel der kerk.

En zoo lag Slype daar weer in al het geweld, eerst van 1914, thans van den Zomer 1917.

Zouden de Briten het aan de macht van den vijand ontwringen, nu ze naar Oostende en Zeebrugge wilden?

Emmanuel vertelde dikwijls, hoe hij lang naar de hoogte van Clerken kon staren, een eerste punt, dat men zou moeten veroveren, om den weg ter be-

vrijding te henen. Ook Clerken stond in dit boek, met allerlei bijzonderheden er over.

Op 10 Augustus en de volgende dagen trok gansch 't Virijbosch, en Zarren, Eessen, Woumen, Merkem naar Clerken, want 't was er Sint-Laureinsmis en kermis. Clerkens kerk, was aan dezen heilige gewijd. Oorspronkelijk was ze een kapel, die evenals Dixmuiden van Eessen, de moederparochie, ahang. De kerk, die met dezen oorlog verdween, had nog deelen van de 12e eeuw in ijzersteen, andere van de 16e, maar was grootendeels over een 80 jaar vernieuwd.

Dat patroonschap deelde Clerken in 't zelfde bisdom met Ramskapelle bij Nieuwpoort, Steenkerke, Zedelgem, Kemmel, Wielsbeke, Kooigem, Westende en de nonnenkerk te Roeselare.

Sint-Laureins werd in de derde eeuw volgens de legende te Rome op een rooster verbrand om zijn Christendom.

Daar hij als Roomsche diaken de boeken der arme lieden hield, werd hij de patroon van allen, die de penne voeren en in de Bogaerdeschool te Brugge vierde men eertijds geestdriftig zijn feest. 't Was op Sint-Laureinsdag, 10 Augustus 1557, dat de Franschen en Spanjaarden bij Sint-Quentin streden en Philips II er zijn leven in gevaar achtte. De wreedheid, die zelf zoovele martelaars verwekte, gevoelde zich nu in nauwe schoentjes en beloofde, zoo hij levend de zege behield mocht, dat hij 't schoonste klooster ter wereld zou bouwen ter eere van den heilige, wiens feestdag het was. Zoo ontstond in Spanje 't klooster van Escorial, dat door zijn ligging op een reusachtigen rooster gelijkt, en waar de menschenhuwe dweper later als een schim door de gangen dwaalde en steeds maar rust meende te vinden door andersdenkenden op zijn auto-daférooster te laten verkoolen.

Ook te Ramskapelle bij Nieuwpoort dus werd deze heilige vereerd. Vroeger deelde men er papieren vaandeltjes onder de bedevaarders uit. Op den eenen kant stond Sint-Laureins met een rooster en gekleed als diaken en met een boek in de hand; in de verte zag men het dorp Ramskapelle en in 't verschiets Nieuwpoort, van waar er bedevaarders kwamen. Onderaan las men: « S. Laureys bid voor ons, Ramscappel, Veurne-Am-

bacht 1642 ». Op den anderen kant stond Sint-Dominicus.

Velen in Vlaanderen, die zich gebrand hadden, bidden haastig:

« Sint-Laurentius, het laait en 't brandt,
Maakt met uw hand,
Dat 't niet innewaard in kan! »

En ook was daar nog een rijmje:

« Eert, eert Laurentius, zoo jammerlijk
[gebraden,
Gemarteld op het vuer, gekeerd, ten allen
||kant.
Eert onzen kerkpatroon, geen brand zal
[u beschaeden,
Gij wordt door vliegend vuer, noch
||koortsen aangerand.
(Wielsbeke).

Maar nu was 't ook te en rond Clerken geweest: « 't Laait en 't brandt! ».

Doch Sint-Laurentius was onmachtig geweest het vuur te stuiten en zelfs zijn heiligdommen van Clerken en Ramskapelle gingen in vlammen op en stortten als puin neer. En miljoenen martelaars, de gansche wereld door, lagen nu op den rooster des lijdens...

O, die oude, meest bijgeloovige, gebruiken waren geworteld in Vlaanderen. Maar de legenden zijn dikwijls leentijk en toonen ons de geschiedenis van ons volk. Zooveel tradities zijn, de laatste sporen van gebeurtenissen en toestanden, tot uit de middeleeuwen toe.

Op 3 Februari vereert men Sint-Blasius, een Armeniaan, medicijnmeester, later bisschop, en die voor de vervolgingen van de Romeinsche keizers Diocletianus en Maximianus, in de jaren 303-311, in het gebergte week. Daar kwamen vele lieden tot hem om genezen en anderszins geholpen te worden. Zelfs de wilde dieren ontzagen hem en legerden rond zijn verblijf. De dienaren des keizers, die leeuwen moesten vangen, om de Christenen door hen te laten verscheuren, ontdekten aldus den kluisenaar. Blasius werd gevangen genomen en na allerlei martelingen gedood. Men rukte zelfs zijn lijf open met wolkammen, zegt de overlevering.

De kruisvaarders brachten zijn reliquieën in Vlaanderen, met het verhaal zijner martelingen, en onze wolkammen waren zoo onder den indruk van die vertellingen, dat zij uit deernis en eerbied, daar Blasius door hun dagelijksch werkbuig gefolterd werd, hem tot hun patroon kozen, temeer nu hun nijverheid ook van 't Oosten afgekeken was.

De wolkammen van Brugge woonden op Sint-Anne, toen buiten de vesten, en een deel van Sint-Kruis. De Vullderstrate, de Rame, de Verwersdijk zijn namen aan hun ambacht herinnerend, maar de nijverheid verdween. In 1865 meldt Gezelle, dat de Confrerie nog bestond, samengesteld uit kinderen en kleinkinderen van « wullekammen of van den wullenambachte », die, vijftig in getal, maandelijks een stuiwer inlegden. « De Confraters en hun vrouwen », schrijft Gezelle verder, « zullen daarvoor genieten, de Conditien, twee gelezen Missen, daar al de Confraters zullen moeten in tegenwoordig zijn, op boete van een stuiwer, niet verexcuseerd, 't en zij cas van ziekte. Als er een Confrater of zijn vrouw zal komen te overlijden zal het lichaam door de Confraters naar de kerke gedragen worden, benevens zes flambeewen, en al de Confraters zullen aan het sterfhuis moeten tegenwoordig zijn, op de boete van een stuiwer, niemand verexcuseerd, 't zij cas van ziekte. Item, de boeten, die in het jaar zullen komen die zullen 's jaarlijks verteerd worden, ten profiite van al de Confraters en hun vrouwen op den dag van de rekening, op de maniere, als zij 't best zullen goed vinden, doch zonder speelman. »

Ja, de Vlaamsche gebruiken waren taai. En als ge nu peinst, » riep Gezelle uit, dat deze nederige wullekammen, die heden een stuiwer inleggen, om malkaar naar 't graf te dragen, de kinderen zijn en de nazaten van die vermaarde gilden, welke Pieter De Cominck naar Kortrijk leidde en daar hij victorie mee vocht op den overmachtigen Franschman ».

Maar dat verleden lag verre van ons. En na een bloeitijd, werd het donker in Vlaanderen. Slechts, wat de bisschop van Ieper reeds in 1743 « superstitie » noemde bleef.

En zoo ook bewijst Blasius zelf het. Men dient hem te Krombeke, te Schoore, te Rumbelke, te Gits, te Jabbelke, te Vlissegem, te Lendeledede en elders nog.

De goede man zal het wel nooit vermoed hebben, dat alleen op gezag van den Vlaamschen klanck zijner naam, de Vlamingen hem eens zouden aanroepen tegen winden, blaas- en maagpijnen. En als 't waait einde Januari of begin Februari, zegt men: « Blasius blaast! » of

« Blasius op, Blasius neere; blaast hij mij, ik blaze weere ».

Blasius trok een kind een graat uit de keel. Zoo vertelden de kruisvaarders, en eer dan naar dokter, loopt menige moeder vóór Blasius beeld voor de keelziekte van haar kleine; in hem heeft ze groot vertrouwen, maar een geneesheer moet bij kroep nog dikwijls strijden, om door de moderne inspuiting een kleine van den dood te redden.

De kruisvaarders vertelden, dat Blasius op 't water wandelde en 't is genoeg om hem nu nog te dienen tegen de waterzucht. Omdat hij stierf met twee kinderen en zeven vrouwen — 16 eeuwen geleden — is hij nog de patroon voor kinkhoest en kranke vrouwen. Daar men hem onthoofdde, moet hij nu ook hoofden tandpijn genezen. De wilde dieren legerden zich om hem heen en dus vragen de boeren hem hulp voor hun stal.

Eigenaardig is het, dat Blasius ook in Engeland gevierd wordt. Dit is goed te verklaren want rond 1300 brachten de Vlamingen met het wolleweven Blasius' patroonschap naar Groot-Britagne over. En al veranderden de Engelschen van geloof, zij behielden nog tot voor korten tijd in de woldistrikten de processie van « bishop Blase ».

De kerk van 't begijnhof te Dixmuiden was met die van Zillebelke en van Sinte-Kathariniekapelle de eenige in West-Vlaanderen aan Sinte-Katharina of Kathelijne gewijd. Vroeger bezat Brugge er ook een, maar rond 1600 werd ze afgebroken uit vrees, dat plunderende soldaten uit Oostende, waarvan we vroeger gewaagden, er zich verschanst zouden hebben.

Later werd de weverskapel in de Sinte-Kathelijnestraat aan de de bekende heilige gewijd. Maar in 1804 werd de Kathelijne-parochie in die van Sinte-Maria-Magdalena begrepen. Ook ten Oosten van Damme was eertijds een tweede parochiekerk dezer stad aan Sinte-Kathelijne gewijd, maar men vindt nu zelfs haar spoor niet meer.

En toch is Kathelijne een populaire heilige in Vlaanderen. Haar naam leeft voort in Katherine, Kathelijne, Triene, Trijntje, Kaatje, Kato. Men is haar ver gaan zoeken heel in Egypte, waar ze te Alexandrië uit koninklijken bloede geboren werd en opgroeide tot een schoo-

ne, bevallige, verstandige en eerbare maagd. Zij was zeer bedreven in de filosofie en andere wetenschappen.

In Sint-Jans-hospitaal te Brugge ztet men haar op een schilderij van Memling, met Christus op de armen van Maria, die de maagd een ring aan den vinger steekt; een herinnering aan de legende, hoe Maria met het Kindeke aan Katharina verscheen, ze tot het Christendom bekeerde en haar een ring schonk als teeken van haar bruidschap met den Heer.

't Was in dien tijd — de 4de eeuw — dat keizer Maximus de Christenen vervolgde en de maagd hem met zulkke wel-sprekendheid de waarheid van haar geloof bewees, dat de vorst vijftig geleerden samen riep om haar te weerleggen. Doch, zegt de overlevering, Sinte-Katharina bekeerde al die filosofen. Maximus liet haar geeselen en kerkeren en dan op een wiel binden, beslagen met nagels en ijzeren punten. Toen het wiel begon te draaien, brak het rad. De Keizer liet de maagd dan onthoofden en uit de wonde liep melk in plaats van bloed ten teeken van haar zuiverheid. En de legende beschrijft vander hoe engelen het lichaam wegnamen en naar den berg van Sinai droegen en het daar begroeven.

Men begrijpt nu, waarom de dichters en redenaars en ontelbare redertijkers-kamers haar tot patronesse kozen.

En velen, die met wiel- en draaiwerk bezig zijn, als wagenmakers, wollenwevers, spinners of spinetten, wevers, twijnders, pottenbakkers, gedenkend het wiel, hadden de maagd tot beschermheilige. Om haar geleerdheid en zuiverheid werd ze in de meisjescholen gevierd en aan de kust zong men weleer — en Wantje Zoetewei kende het nog:

« Een dood
Al dood,
De klokjes gaan naar Niepoort,
Een oud metalen mannege
Het ging en brak ze kannegge,
Het zette ze kannegge in 't groene gras,
Waar dat er noch zonne noch mane en
[was.
Sinte Kathryne
Doet de zonne schijnen,
Doet den regen overgaan
Dat alle wijze meiskens naar schole gaan.
Wie gaat ze leeren?
Onze Lieven Heere.
Wie gaat ze douwen?
Onze Lieve Vrouwe.
Wie gaat ze slaan?
Sinte Bastiaan,
Met zijn zilveren schuimspeen.
Men dient Sinte-Kathrine tegen een

bekende velziekte in Vlaanderen, Kathrinewiel genoemd, en daarvoor gebruikte men de blaren van Sinte-Karrijn of Sinte-Kathrijnskruid.

Als het op Sinte-Kathrine « vriest, zoo vriest het zeven weken lang », zeggen de boeren.

Maar nu was de oude legende van Sinte-Katharine weer waarheid geworden, in dien zin, dat men, al was het verrijnder, miljoenen menschen martelde, gansch Europa door. Hoevelen lagen nu als op het rad, 't gedrochtelijk oorlogsraid, vol met nagels en ijzeren punten, doch het brak thans niet, maar pijnigde en verscheurde zoovele kioeke lichamen.

Ja, tradities waren taai in Vlaanderen. In hoeveel kerken eerbiedigde men nog fondaties uit de middeleeuwen.

Sint-Jakobs-kapelle-ten boome, zooals het eigenlijk heette, had nog een jaargetijde voor Roelant van Ramsbrouck. 't Werd gesticht in 1508, met de bepaling, dat jaarlijks, ten eeuwigen dage, een ram of reebok onder pastor, klokluider en dischgenooten in vieren zou gedeeld worden, ter indachtigheid van 's fondateurs familienaam. Maar 't was elk jaar twisten en kraakeelen om een hamellenbout. En vooral rond 1740 werd het erg, want toen was daar als herder zekeren Michiel Wulf, die wel een vet schaap alleen meester kon. Hij diende een klacht in bij den bisschop van Ieperen, zeker wel met de stille hoop, dat Zijn Hoogwaardigheid aan den pastor vooruit een hamellenbout toewijzen zou. Maar de bisschop gebod bij openen brief, dat men voortaan geen ram meer, doch 18 pond parisis in geld onder de vier partijen verdeelen zou.

Met belangstelling lazen Nancy en Nelle al die bijzonderheden en temeer nu het geschut over het IJzerland rolde, als voorbereiding tot nieuwen strijd.

Gansche dagen en nachten buidlen de kanonnen en van weerszijden spuwden ze hun vernielende granaten uit. Men zag steeds munitiekonvooien naar het front rijden. De Engelschen herstelden aanhoudend de wegen, om het vervoer te bespoedigen. Op veel plaatsen bouwden ze barakken. De kanonnen huilden dus maar voort en meer en meer puin ontstond in Vlaanderen. Hoeveel ging er weer te niet.

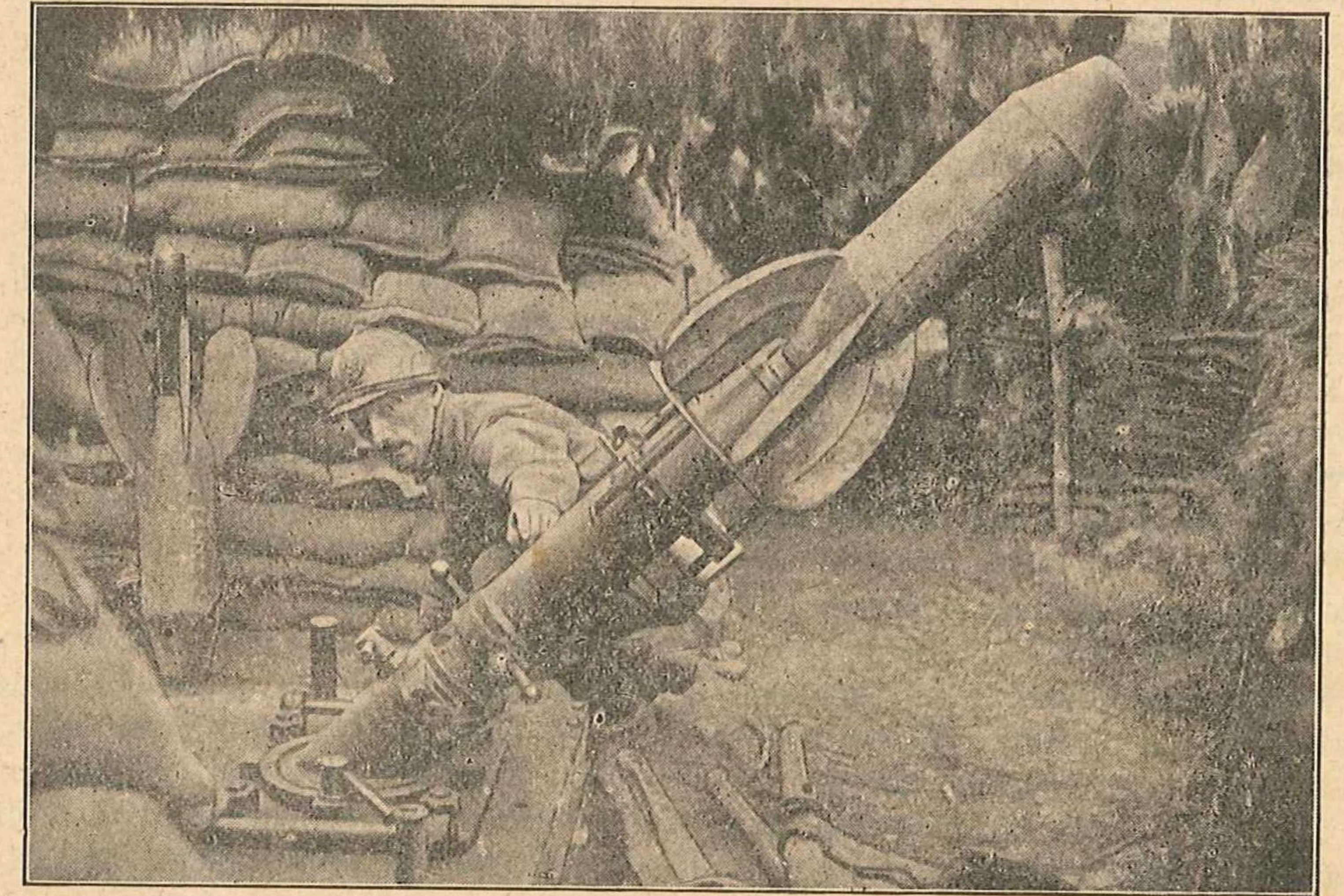
Alle soldaten kenden thans Wulpen, vroeger voor een vreemdeling onbekend, want 't lag daar zoo eenzaam, mog een heel eind van de tram Nieuwpoort-Veurme, al was het, dat zijn hooge toren ver uitstak. Bij hun aankomst in 1914 lieten de Belgen dien springen.

Wulpen is een oud dorp want Nancy en Nelle lazen nu, dat Willebrord op ziju reis van Grevelingen naar Friesland er het Christendom predikte. Hij werd naderhand de patroon der kerk, en natuurlijk wordt hij er ook gediend. Er is jaarlijks een beevaart tegen koorts en andere kwalen, en evenals Dokkum, ginder hoog in Friesland, heeft ook Wulpen zijn Willebrordsputje, waarvan de legende zegt, dat de bisschop Willebrord

« Willebrordus, vriendt des Heeren,
Vaeder van ons Nederland
Wilt van uwe dienaars keeren,
Korsen, pest en heeten brandt »

Maar de Duitschers uit hun kabelballon boven Westende speurden tot de Pelikaan- en Wulpenbrug, tot de steenbakkerij, de Allaartshuizen hoeve, en Wulpen en vooral nu met het dreigend offensief in 1917, en de granaten kwamen zoo dicht, dat de bewoners, die voor 't meerendeel reeds drie kwade jaren doorworsteld hadden, thans toch in harde ballingschap wegtrokken.

En zoo lazen en babbelden de meisjes voort. Ze ontmoetten in de werken ook herinneringen aan Sint-Elooi, nog een zeer populairen heilige in Vellnderen. Hij

Eén torpedo-werper

het wijdde door er zijn staf in te steken, welke zegening de pastor hem nog elken Tweeden Sinksendag madeed, al was het zonder staf. In het werk vonden de meisjes nog een gravuur, gedrukt met een koperen plaat uit 1657 waarmede men de bedevaarvaantjes van Wulpen vervaardigde; ze vertoont o. m. den heilige, zijn putje en de schoone kerk. Maar op 14 Juli 1873 brandde het oude bedehuis af. De toren bleef gespaard en men bouwde er een nieuwe kerk bij. Maar toen kwamen de booze jaren 1914-1918. En menige Wulpenaar zal het nog zijn voorvader nagebeden hebben, wat er op hooger bedoeld vaantje staat:

was geboren in Frankrijk ten jare 588. Hij bestuurde de geldmunt van den koning, was zeer mild en, als hij vernam, dat er ergens een slavenmarkt gehouden werd, trok hij er heen, kocht soms tot drie honderd dier ongelukkigen en stelde ze dan vrij.

In 640 werd hij, ofschoon geen priester zijnde, tot bisschop gekozen van de vereenigde bisdommen Noyon en Doornik. Hij ging toen het Christendom prediken in 't Brugsche Vrije, te Roeselare, Kortrijk, Hulst, Texel. Hij liet volgens de eerste overlevering de kerk bouwen tusschen Oudenburg en Rodenburg (Aardenburg), daar waar Brugge ontstond.

Hij stichtte hier een tweede kapel (nu St-Salvator), later de St-Maartensabdij te Kortrijk en stierf op 1 December 665 te Noyon.

Hij werd de patroon van goud-, zilver-, en hoefsmeden, van diamantzettters en ketelblusschers en zijn feestdag werd alom gevierd. In de St-Elloikapel, aan het einde der Smeesstraat te Brugge, bezat men een relikwie van hem, besloten in een zilveren hamer. Op St-Ellooi's dag werden de paarden voor de deur van de kapel gebracht; de proost van 't smeden-ambacht gaf er elk ros een klop op den kop met den hamer, en de dieren draafden dan door de Smeestraat, langs de vesten, tot weer voor de kapel. Maar die plechtigheid ontaardde dermate, dat men ze in 1782 om de misbruiken afschafte.

Te Ieperen was het de bisschop die de paarden met een hamer zegende. Te Beerst, Rollegem, Ramskapelle en Eine kwamen de ruiters processiegewijs Sint-Ellooi vereeren.

De hamer zal wel een kerstening zijn van Tors wapen. In de volkstaal zegt men nog wel eens van een nietweerd: «Die hamersche deugniet» voor een «duivelsche».

De kerk van Beerst, nu vergaan, had in de 16e eeuw een beuk verloren, zoodat ze er maar twee meer bezat; in 1867 bouwde men een derde en stelde ze onder hoede van St-Ellooi. Machtiger dan diens hamer was nu het oorlogsgemokker, want thans in 1917 was er van Beersts kerk al weinig meer te bespeuren dan een afgrijselijke ruïne.

De eigenlijke patroon van Beerst was echter een heel onbekende sanct, zekere Wandregisil of Wandille.

— Hoe ter wereld komen juldert te Beerst aan dien vreemden heilige? vroeg men eens aan Beerstenaars, maar ze wisten het niet. Wandille was een Franschman, geboren te Verdun, en hij maakte deel van koning Dagoberts hof. Later als heilige vereerd, droeg men om de vrees voor de Noormannen zijn lichaam naar de abdij van Sint-Pieters te Gent, en daar de abten die stichting, bezitters waren van Beerst en er de pastoors benoemden, drongen ze er ook hun bijzonderen heilige op. Ja maar, de Beerstenaren hielden meer van Sint-Ellooi.

En in 1778 vroegen ze aan den bis-

schop, om Wandille niet op zijn feestdag, 22 Juli, te mogen vieren, maar op 25 Juli, want, beweerden ze, op 22 Juli is het jaarmarkt te Dixmuiden en 't volk trekt daarheen, zoodat onze heilige moederziel alleen in zijn kerk blijft staan. 't Werd toegestaan. Maar 25 Juli is Sint-Ellooi's zomerdag en zoo kregen de Beerstenaren hun zin. Al de boeren van het ronde kwamen hun paarden laten zegenen, en de boerinnen en al 't jong volk kwamen mee en er was dan verteer en leute.

Wantje Zoetewei wist daarover uit haar jeugd nog te spreken.

De Beerstenaren waren oolijk. Toen ze een nieuwen preekstoel kochten, versierden ze de kuipe met tooneelen uit Sint-Ellooi's leven... en 't schamel beeldje van den vreemden Wandille bleef daar verlaten boven den outer staan. En Gezelle vroeg al guitig: «Wat gaat hij daarvan zeggen, als hij ondervindt dat Sint-Ellooi hem heelegansch assimileert?»

Te Eessen in de parochiekerk hing (is ze gespaard?) een luikschilderij, die in 18 smaldeelen Sint-Ellooi's leven verbeeldde en het schoonste sieraad van het bedehuis was. Oorspronkelijk behoorde ze aan de groote kerk van Dixmuiden. Maar hoe ging het over een eeuw met veel kunstschaten?

Zoo werd ook deze schilderij verkocht aan de juffers Seys, die school hielden in de Beerststraat, daar waar later de ons uit dezen oorlog wel bekende Sint-Nikolaasschool gesticht werd. De schilderij verhuisde weldra naar den zolder en werd er maar eens afgehaald bij de groote wasch om er kuipen op te zetten. Zoo zag ze pastoor Bertijn Courtois, een kunstkenner; hij kocht ze voor 30 frank en schonk ze in 1840 aan de kerk te Eessen. Het gewrocht dagteekent uit de 16e van de tobben. Zoo zaten al die dorpen eeuw. Twee luiken hebben veel geleden dus vol legenden.

Maar waar was de grens bij deze lieden tusschen godsdienst en bijgeloof?

Wantje Zoetewei zat nog vol superstitie, zooals Nancy zelf.

De oude vrouw kwam voortdurend met verhalen uit haar jonge jaren... of met andere, die ze op 't Begijnhof had opgedaan. Ze kende een vrouw uit haar geboortedorp, die een tooveresse was;

als ze klapte met de kruiders (wiedsters) op 't land, werden deze ziek. Binst de hoogmisse brandden er twee kaarsen in den haard van haar huis. Of ze verzekerde, dat er te Dixmuiden langs den IJzer een melkverkoopster, die over jaren dood was, in den nacht weerkeerde en uitriep: «Half water, half melk, schaarsch gemeten, gekookt en 't vel afgemeten». Maar dan voegde Wantje er doch bij, na zooveel over 't gewoeker met allerlei levensmiddelen gehoord te hebben: «Moesten nu alle bedriegers weerkeeren, 't zou van geesten niemelen.» Ze verhaalde, hoe men op de hoeve thuis koecken baktje op Allerzielendag. Binst dat het deeg rees, ging vader met de kinderen boven bidden voor de geloovige zielen. Dien dag mocht de hangel niet boven het vuur hangen, uit vreeze, dat er zieltjes zouden opzittien. Maar die zieltjes waren overal en daarom verzette men bijzonder voorzichtig de stoelen en alle gerief.

Ze had van haar grootmoeder gehoord, dat er eens een vrouw was, die tweelingen kocht, maar nooit tot die kinderen sprak. En als ze groot werden, spraken ze Hebreeuwisch lijk Adam en Eva. Of 't was van een plakker, die 's avonds wat late naar huis ging en hij zag daar een vurigen kool liggen en wilde er zijn pijpje aansteken, maar 't vuur doofde uit en er lag daar een doodshoofd. 't Moest van den hellewagen gevallen zijn, die bij nachte over de wegen reed, maar nooit voorbij een kerke kon, en zulk een einde onder den grond voer.

Die bloedverwanten ter zee heeft, zou nooit een brood **averechts** leggen, want zoolang een brood aldus met den hovenkant al onder gesteld was, kon de persoon niet uit 't water geraken, moest hij er in gevallen zijn, welk gevaar hem toch steeds bedreigde.

Verloor een kind een tand, dan moest

het dien achterwaarts weg smijten, al over het hoofd, zonder te kijken waar hij viel en bidden: «Tand, ga naar uw land, God verleene mij een anderen tand». Maar een tand op het kerkhof van een dooden mensch opgeraapt, bevrijdt een jaar van tandpijn. Ze wist ook nog een boerenjongen, die de boterhammen naar de arbeiders op het veld moest brengen, maar onderwege lekte hij al de boter af, en smeerde er dan koe-mest op. Zijn vader nam hem onder handen. De knaap loochende alles en zei: «'k Mag verdrinken, als 't waar is». En eensklaps verdween hij in de aarde en ontstond er daar een diepen put, dien men nooit heeft kunnen vullen.

Als men een schelf begint te maken, legde men bij haar thuis een kruis van schooven en striewelde er wat van de gewijde kaarse op.

En dan bij 't loten vroeger! Hoeveel moeders zijn te Dixmuiden voor hun zoon den kruisweg verkeerd gegaan. Of men loottie met de slinkerhand, nadat men er eerst 't kruise mee had gemaakt. Of men hield in de hand een gelukspenning, als men 't lot trok.

Zoo toonen al die legenden, gebruiken, al het bijgeloof ook, hoe de menschen zich steeds door kwaad bedreigd gevoelden en er hulp tegen zochten. En och, ze hadden toen zoo'n stil, kalm leven... daar in de Vlaamsche vlakke, op de dorpjes tusschen de kanalen, slootten en beken, in de polders of langs de duinen.

Maar nu was het kwaad gekomen... nu zweefde boven hun streek de booze geest van den oorlog en molkerden kanonnen de dorpjes verder tot puin... Nu laaiden branden, scheurde de grond, verzwelgend hoeven, boomen, menschen, nu stormden hellewagens, en tegen al dat gevaar en leed stond de arme mensch machteloos.

DRIE-EN-VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

DE SLAG IN DE DUINEN

Waarom volgde op de hiervoren beschreven gevechten van Meessen en Wijtschate weer de stilte?

De verschrikkelijke aanval met de mijnen bracht niet de verwachte uitslagen.

De Engelschen namen wel 7000 gevangenen en 20 kanonnen, de verliezen der Duitschers waren zeer zwaar. Zij hadden 15000 man buiten gevecht, maar strategisch gewicht had de aanval niet,

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELEERD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel